

Motion till riksdagen 2006/07:Ju313

av **Lena Olsson m.fl. (v)**

Kriminalpolitiken

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Klass och brottslighet.....	3
4.1	Klass och utsatthet för brott.....	4
4.2	Kriminaliseringen av fattigdomen	4
4.2.1	Konsekvenserna av ”nolltolerans”	5
4.2.2	Antalet fångar bör minska.....	5
4.3	Missbrukare på anstalterna	6
4.4	Klass och rättshjälp.....	6
5	Etnisk diskriminering i rättsväsendet	8
6	Kunskaper om genusanalys och sexualiserat våld.....	10
6.1	Våld i enkönade parrelationer.....	10
6.2	Mer kunskap behövs.....	11
7	Kunskap för ökad rättstrygghet för HBT-personer.....	12
7.1	Bristande kompetens i rättskedjan	12
7.2	Förolämpningar på grund av sexuell läggning och könsidentitet	13
8	Diskriminering mot funktionshindrade	13

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kriminalpolitiken ska ha som mål att antalet fångar ska minskas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att rättshjälpslagen bör förändras för att förbättra låg- och medelinkomsttagares möjlighet att driva rättsprocesser.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrättandet av ett forskningscenter inriktat mot etnisk diskriminering i rättsväsendet bör utredas.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att rättsväsendets samtliga myndigheter ska utbilda anställda om strukturell diskriminering på grund av etnisk, kulturell och religiös tillhörighet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utbildning, kunskaper och metodutveckling i rättskedjan när det gäller sexualiserat våld.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att åtgärder ska vidtas för att öka rättskedjans kunskaper på HBT-området.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att sexuell läggning och könsidentitet ska omfattas av brottsbalkens bestämmelse i 5 kap. 5 § 4.

¹ Yrkande 3 hänvisat till UbU.

3 Inledning

Vänsterpartiet menar att den viktigaste rättspolitiska frågan är alla människors förtroende för och tilltro till rättsväsendet, samt att det finns en demokratisk kontroll och insyn i rättsväsendet så att det kan tjäna allas bästa. Rättsväsendet är en av de viktigaste delarna i ett demokratiskt samhälle. Utan ett väl fungerande rättsväsende får vi ett samhälle där den starkes rätt blir den lag som råder.

De strukturer som finns i vårt samhälle som rangordnar människor på grund av klass, kön, sexuell läggning och etnisk tillhörighet måste bekämpas. Att begränsa strukturens inflytande blir därför en viktig uppgift för rättsväsendet.

Samtidigt måste man vara medveten om att rättsväsendets uppbyggnad och människorna verksamma inom rättsväsendet genomsyras av samma strukturer som finns i det övriga samhället. Strukturena gör att det kan finnas orättvisor i rättsväsendet när det gäller att människor kan ha fördomar, när det gäller hur verksamheter är uppbyggda och fungerar (s.k. strukturell diskriminering) och när det gäller brist på kompetens som gör att personer inte får ett tillräckligt bra bemötande.

En del av lösningen på problematiken är att öka mångfalden i rättsväsendet ur köns-, etnicitets- och HBT-perspektiv. Vänsterpartiet har länge drivit och varit bidragande i dessa frågor och det pågår ett sådant arbete inom hela rättsväsendet. Detta är glädjande, men vi skulle gärna se att arbetet gick fortare.

Diskriminering inom vissa delar av rättsväsendet urholkar förtroendet för rättsväsendet i stort och är redan i dag ett stort samhällsproblem. Vänsterpartiet prioriterar därför dessa frågor högt och vi ska i denna motion försöka beröra vissa delar av diskrimineringen inom rättsväsendet.

4 Klass och brottslighet

Det finns ett tydligt samband mellan klassbakgrund och den population som finns på våra fängelser. Sambandet är väl känt och bevisat i både forskning och officiell statistik.

Det är detta samband som är en av förklaringarna till den av en del flitigt propagerade fördomen att människor med annan etnisk bakgrund än svensk skulle vara mer brottsbenägna, sett till brottsstatistiken. Att många av dessa människor blir offer för ett samhälle som ger dem små ekonomiska marginaler och sämre levnadsvillkor än andra kan resultera i att fler bland dessa både begår och drabbas av brott än om förhållandena skulle vara annorlunda. Diskriminering inom rättsväsendet kan även missgynna dessa grupper i brottsstatistiken.

Ett skäl till att personer ur lägre samhällsklasser oftare anmäls för brott är att de begår brott av en typ som är lätt att upptäcka: vålds- och tillgreppsbrott. Utförandet av dessa brott sker ofta på ett sätt som medför stor sannolikhet att åka fast. Som en jämförelse kan tas att personer ur de högre samhällsskikten

Fel! Okänt namn på

kan ha större skäl och möjligheter att befatta sig med exempelvis ekonomisk brottslighet, där sannolikheten att åka fast är mindre.

En person som efter avtjänat straff befinner sig i en hopplös situation där han eller hon står utan arbete eller t.o.m. utan bostad löper sannolikt en större risk att återfalla i brottslighet. En person med tryggare situation har förmodligen större chans att komma tillbaka i samhället, ett förhållande som är en del av förklaringen till det klassmässiga sambandet och som dessutom visar på behovet av en återrehabiliterande kriminalvårdspolitik. Men en förutsättning för att denna politik ska kunna fungera är att personer som har avtjänat sina straff tillåts komma tillbaka till samhället. Alltför ofta hörs röster om att personer som har begått brott ska utestängas från vissa typer av yrken. Det krävs också en i allmänhet fungerande arbetsmarknads- och bostadspolitik.

4.1 Klass och utsatthet för brott

Mellan fattiga och rika finns också en ojämlik risk för att utsättas för brott. Framst gäller detta risken att utsättas för våld eller hot, men även många andra brott. Skillnaderna i utsatthet mellan fattiga och rika har ökat på senare år. Medan medel- och höginkomsttagare upplevt en stabilisering eller t.o.m. en minskning av våld och bostadsrelaterade stölder sedan början av 1990-talet har utsattheten för brott fortsatt att öka bland de fattiga – allt detta enligt Anders Nilsson och Felipe Estrada vid Institutet för Framtidsstudier. Typiska grupper som drabbas i allt högre grad är ensamstående föräldrar, ungdomar och utrikes födda.

Vänsterpartiet anser att en framgångsrik kriminalpolitik måste ha sin utgångspunkt i en analys av de sociala villkor under vilka människor lever. De ökade klassklyftorna i samhället och den ökade segregationen samt neddragningarna inom viktiga socialpolitiska områden skapar en ökad grogrund för kriminalitet och missbruk. När människor upplever ett utanförskap, inte får ta del av det goda i samhället och inte får delta i dess uppbyggnad kommer samhällets normer och regler inte att vara giltiga för dem. En generell och solidarisk välfärdspolitik som syftar till ökad delaktighet och minskar klassklyftorna måste därför utgöra grunden för en progressiv kriminalpolitik. Denna insikt saknas hos den borgerliga regeringen och vi befarar att kriminalitet och missbruk kommer att öka under mandatperioden.

Rättsväsendet kan inte vara det viktigaste verktyg vi använder för att långsiktigt påverka brottsutvecklingen, men det har ändå betydelse och är en fundamental del av ett demokratiskt samhälle.

4.2 Kriminaliseringen av fattigdomen

Lagstiftning i sig kan fungera diskriminerande, trots att den ser fullständigt rättvis ut på pappret. Ett berömt citat från författaren och Nobelpristagaren Anatole France visar på tydligt sätt hur detta kan fungera: ”Hur rättfärdig är

icke lagen: den förbjuder såväl den rike som den fattige att sova under broarna och tigga bröd.”

Forskaren Loïc Wacquant redogör i boken Fattigdomens fängelser på ett bra sätt för hur den nyliberala ekonomiska politiken hänger samman med utvecklingen när det gäller hur rättsväsendet ser ut och vilka mål det har. Han menar att man genom att kriminalisera lägre samhällsskikt och slå ner hårdare mot mängdbrott försöker dölja och täcka upp för de sociala misslyckanden som nyliberalismen medför.

4.2.1 Konsekvenserna av ”nolltolerans”

New Yorks politik med nolltolerans mot brott seglar alltmer upp som ett föredöme i högerkretsar. Tanken är att man till varje pris ska slå ner på och lagföra alla småbrott och att hänvisa tiggare och hemlösa till fattigare stadsdelar. Man tror att detta är det enda sättet att stävja den grövre brottsligheten. ”Det som börjar med en nål slutar med en silverskål.”

Nolltoleransen har sagt sig ge en minskning av brottsligheten i New York, trots att det enligt Wacquant är så att minskningen i huvudsak skedde tre år innan den nya politiken genomfördes. Den märks också i stora amerikanska städer där politiken inte tillämpas. Denna rättsideologi har medfört stora orättvisor i polisens arbetsmetoder. Polisstyrkan i New York har anklagats för att gå efter yttre kännetecken, vilket har medfört rasism. Den har också anklagats för att strunta i människors konstitutionella rättigheter.

Den svarte f.d. borgmästaren i New York, David Dinkins, har deltagit i demonstrationer mot politiken och arresterats. Enligt organisationen National Urban League greps och visiterades under två år 45 000 personer enbart grundat på utseende, kläder och stil. Endast 4 000 av dessa ingripanden var berättigade. Tidningen New York Daily News har visat att 80 % av stadens svarta eller latinamerikanska unga män har gripits och visiterats någon gång. Det skapas en förtroendeklyfta i hela samhället där svarta och latinamerikaner känner misstro inför polisen medan vita hyllar den repressiva politiken.

Vi kan inte tro så gott om oss själva att vi tror att en sådan politik inte skulle få liknande konsekvenser här i Sverige. Tendenserna att bortse från hur samhället ser ut ur sociala och ekonomiska rättviseperspektiv och att i stället alltmer fokusera på att bygga ut rättsväsendet och slå till med hårda straff blir allt tydligare även i svensk rättspolitisk debatt. Ett tydligt exempel är när röster höjs för att förbjuda tiggeri och lösdriveri.

En konsekvens av en högerinriktad kriminalpolitik är att fängelsepopulationerna ökar kraftigt. Människor med små marginaler sitter helt enkelt i fängelse i stället för att synas i samhället. Allra tydligast är detta i USA, där en anmärkningsvärt stor andel av den svarta befolkningens unga sitter i fängelse eller står under kriminalvårdens tillsyn. Men detta syns alltmer i Europa och har även påverkat debatten och utvecklingen i Sverige.

4.2.2 Antalet fångar bör minska

De senare årens kraftiga ökning av fångpopulationen står på inget sätt i proportion till en ökning av brottsligheten. Ökningen beror i stället till stor del på

Fel! Okänt namn på

en förlängning av strafftiderna i fängelserna. Samhällets sociala misslyckanden skjuts därigenom över på kriminalvården och samhället blir mer represivt och brutalt, helt i linje med den tydliga internationella trend som finns. Vi tjänar inget på att hålla människor inlåsta lång tid, varken i ekonomiskt hänseende eller ur ett brottsförebyggande perspektiv. Kriminalpolitiken bör ha som mål att antalet fångar ska minskas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet har många förslag på hur detta ska kunna ske för allas bästa. Mer om detta i vår motion Kriminalvården, 2006/07:Ju262.

4.3 Missbrukare på anstalterna

I Sverige har vi en stor del missbrukare på våra kriminalvårdsanstalter. Detta är ett socialt misslyckande och en rättvisefråga som visar tydliga paralleller till Wacquants forskning. I stället för att missbrukare tas om hand innan de begår brott som ett resultat av sitt missbruk, sitter de i fängelse med ännu större svårigheter att få hjälp.

Det måste ske en tydlig förändring när det gäller de möjligheter som personer med missbruksproblem har att söka hjälp, främst när det gäller de sociala myndigheternas möjligheter att hjälpa missbrukare. (Självklart är det också viktigt när det går så långt att missbrukare fastnar i kriminalitet och hamnar på anstalt.)

Missbruksproblematik kan förebyggas och behandling av beroendeproblematik kan ge goda resultat. Vänsterpartiet anser att delar av beroendevården blivit eftersatt, både resursmässigt och ur ett metodutvecklingshänseende. Det har inte minst varit en följd av kommunernas svåra ekonomiska situation. Vänsterpartiet anser att det nu krävs en satsning i hela landet på beroendevården för att bevara och utveckla kvaliteten.

4.4 Klass och rättshjälp

Det har nu gått några år sedan rättshjälpslagen ändrades och stora delar av rättshjälpen övergick till privata intressenter. De farhågor som Vänsterpartiet gav uttryck för när beslutet togs har tyvärr visat sig befogade. Rättshjälp får beviljas en fysisk person vars årsinkomst sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning inte överstiger 260 000 kr. Avgörande för om rättshjälp ska beviljas ska vara om den sökande har behov av biträde och att detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Många människor som behöver rättshjälp står i dag utan då försäkringsbolagens villkor begränsar möjligheten till hjälp. Om rättshjälpen även fortsättningsvis ska hanteras via privata intressenter måste det finnas ett gemensamt regelverk som visar vad som ska gälla för försäkringsgivaren.

Sedan rättshjälpslagen ändrades år 1997 har rätten till allmän rättshjälp i tvistemål radikalt beskurits av statsfinansiella skäl. I princip hänvisas numera

till rättsskyddet i hemförsäkringar m.m. När lagändringen förbereddes gjordes en undersökning av vilka grupper i samhället som i stor utsträckning saknade hemförsäkring. Inte oväntat visade det sig vara låginkomsttagare, invandrare, hyresgäster och andra grupper med i allmänhet svagare ekonomisk position än genomsnittet. Det har visat sig innebära att den som t.ex. driver en komplicerad vårdnadsvist i domstol kan riskera att stå utan juridiskt biträde i andra instans. I och med att det är en ekonomisk fråga blir det samtidigt en könsfråga och en etnicitetsfråga eftersom kvinnor generellt sett har lägre lön än män och människor med annan etnisk bakgrund än svensk i allmänhet har lägre inkomst än etniska svenskar.

Domstolsverket har på regeringens uppdrag gjort en utvärdering av 1997 års förändringar i rättshjälpslagen. Utvärderingen redovisades i oktober 2001 och den utmärks av en mycket positiv uppfattning om hur förändringarna slagit igenom i praktiken. Då ska man dock tänka på att utredningen präglas mycket påtagligt av ett synsätt där det överordnade värdet är att statsutgifterna för rättshjälpen minskar. Detta ger långtifrån en heltäckande bild av förändringarna i rättshjälpslagen.

Ett tydligt exempel där rättshjälpen i dag inte räcker till är i tvister som omfattar vårdnad, boende och umgänge, där rättshjälp får beviljas endast när det finns särskilda skäl. Enligt huvudregeln beviljas rättshjälp för högst 100 timmars arbete. Rätten prövar sedan efter anmälan av det juridiska biträdet om rättshjälp ska beviljas utöver 100 timmar. Av förarbetena till rättshjälpslagen framgår att rätten normalt inte ska bevilja fortsatt rättshjälp. Om det finns förutsättningar för att inom rimlig tid avsluta ärendet eller om det är fråga om t.ex. en komplicerad vårdnadsvist med anknytning till utlandet kan dock ytterligare rättshjälp förordnas (prop. 1996/97:9 s. 145 f.).

Av HD:s praxis framgår vidare att möjligheten att låta rättshjälpen fortsätta sedan biträdets arbetsinsats nått 100 timmar bör utnyttjas med stor återhållsamhet. Det bör enligt HD krävas alldeles särskilda omständigheter för att denna gräns ska överskridas i synnerhet när den fortsatta arbetsinsatsen kan förväntas bli omfattande (NJA 2000 s. 390). Rättshjälpslagstiftningen och praxis har medfört fördömande konsekvenser för de föräldrar som inte själva har ekonomisk möjlighet att arvoda ett juridiskt biträde. De 100 timmar rättshjälpslagen medger räcker ofta inte långt eftersom de tvister om vårdnad, boende och umgänge som hamnar i domstol ofta är komplicerade. Detta innebär att många föräldrar tvingas avstå från att överklaga en dom trots att domstolens beslut strider mot principen om barnets bästa. Vänsterpartiet anser att det är orimligt att krav på besparingar ska prioriteras före barns rättssäkerhet. Därför bör även tidsbegränsningen av rättshjälpen ses över.

Om de orättvisor som uppkommit i och med privatiseringen av rättshjälpen inte rättas till så riskerar vi att få ett samhälle där förtroendet för rättsväsendet hos ekonomiskt fördelade människor sjunker. Man får inte glömma att det är i de mest brottsutsatta områdena som flest brottsoffer finns. Vidare kan de som har råd missbruka sin ställning genom att inte behöva stå till svars i rätten då ekonomiskt svaga människor behöver hävda sin rätt, på grund av att dessa inte har ekonomisk möjlighet till en rättsprocess. På så sätt breddas

Fel! Okänt namn på

klassklyftorna och vi tar steg tillbaka mot ett orättvist samhälle där rättsstaten försvagas.

Vad som ovan anförts om att rättshjälpslagen bör förändras för att förbättra låg- och medelinkomsttagares möjlighet att driva rättsprocesser bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I väntan på att frågan blir utredd ser vi dock också att den rättshjälpsverksamhet som ändå finns kvar, för dem med allra minst ekonomiska marginaler, är underfinansierad enligt underlag från Domstolsverket. Regeringen vill förstärka anslaget med 160 miljoner i tilläggsbudget och vi instämmer i förslaget. När det gäller ramar för anslaget föreslår vi en förstärkning med 100 miljoner för 2007 jämfört med regeringens förslag. För 2008 och 2009 planerar vi för förstärkningar på 150 miljoner jämfört med regeringens förslag.

Se även motionen Utgiftsområde 4 Rättsväsendet 2006/07:Ju340.

5 Etnisk diskriminering i rättsväsendet

I Sverige yttrar sig rasismen som tydligast i misshandel, förföljelser och trakasserier, men även strukturellt, bl.a. i den ojämlika tillgången på arbete, utbildning, inkomst, bostad och politisk representation. Diskriminering av människor på grund av utseende eller ursprung är förbjuden oavsett om den är medveten eller omedveten, men utgör trots det en del av vår samhällsstruktur. Lagstiftning mot alla former av diskriminering är nödvändig för att skydda den enskilde. Men man får inte luras att tro att detta är tillräckligt och att de människor som arbetar inom rättsväsendet står helt fria från de strukturer och mönster som omger och innefattar oss.

Etnisk diskriminering inom rättsväsendet kan leda till två allvarliga konsekvenser. Den ena är självklart den orättvisa behandling som vissa grupper då utsätts för. Den andra är att den bidrar till att känslor av utanförskap ökar, vilket enligt många kriminologer är en starkt bidragande faktor till faktisk brottsbenägenhet.

Det är oerhört viktigt att alla människor i vårt samhälle har förtroende för våra domstolar. Det finns sedan länge en pågående debatt om huruvida domar mot personer med annan etnisk bakgrund än svensk är hårdare än vid jämförbara brott som begåtts av etniska svenskar. Det finns studier som stödjer sådana antaganden. Bara misstanken om att det skulle vara så leder till ett minskat förtroende för rättsväsendet. Om det skulle vara så skulle detta också leda till en ökad misstro mot invandrade, nationella minoriteter och personer som på annat sätt har annat etniskt ursprung än svenskt.

Vänsterpartiet har under några år krävt att en jämförande studie görs av om rättstillämpningen skiljer sig åt när det gäller personer med invandrar- eller minoritetsbakgrund och etniska svenskar. Många undersökningar på ämnet har redan gjorts, både av journalister och av forskare. Brottsförebyggande rådet fick under föregående riksmöte i uppdrag att genomföra ett forskningsprojekt där diskriminering inom rättsväsendet ska belysas.

Fel! Okänt namn på

Under våren presenterades Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, ledd av Masoud Kamali. Inom ramen för denna utredning presenterade Jerzy Sarnecki en forskarrapport om olika perspektiv på strukturell diskriminering inom rättsväsendets ramar, med avsnitt skrivna av olika forskare. Även om han konstaterar att mycket tyder på en faktisk diskriminering inom rättsväsendet, i synnerhet i vissa särskilda skeden, så konstaterar han samtidigt att forskningen på området är i ett tidigt skede och att den ofta väcker fler frågor och att den ibland pekar åt olika håll. Till exempel kan resultatet från en av studierna i rapporten, att förundersökningar mot personer med utomeuropeisk bakgrund oftare lades ner jämfört med andra förundersökningar, vara förvånande. Sarnecki tror att detta kan röra sig om en kompenserande för eventuell diskriminering i samband med det första ingripandet.

Sarnecki menar att följande frågeställningar behöver belysas ytterligare. Punkterna är direkt citerade ur rapporten.

- ? Allmänhetens benägenhet att anmäla brott begångna av personer ur olika etniska minoriteter.
- ? Polisens benägenhet att ingripa mot personer ur olika etniska minoriteter samt sättet på vilket personer (i synnerhet unga män) ur utomeuropeiska minoriteter behandlas av polisen. Här krävs bl.a. en deltagande observationsstudie.
- ? Orsaker till att personer med bakgrund i fattiga, utomeuropeiska länder, jämfört med majoritetsbefolkningen, oftare misstänks för brott samtidigt som de i mindre utsträckning åtalas för brott som de är skäligen misstänka för.
- ? Orsaker till att domstolar dömer personer som tillhör vissa minoritetsgrupper hårdare.
- ? Rättssystemets behandling av brottsoffer som tillhör etniska minoriteter samt om det förekommer särbehandling om både offer och gärningsperson tillhör vissa etniska minoriteter. Samt vidare, hur behandlas sådana fall (i synnerhet när det gäller vålds- och sexualbrott) där offret är "svenskt" och förövaren "invandrare". Även fall där förövaren är "svensk" och offret "invandrare" bör granskas.
- ? Det föreligger vidare ett behov av rättsvetenskapliga studier av olika straffrättsprocessuella aspekter (t.ex. av bevisvärdering) i mål där förövare och offer tillhör olika etniska grupper.
- ? En annan intressant kunskapslucka förefaller vara förekomsten av eventuell etnisk diskriminering i civilrättsliga processer t.ex. vårdnadstvister. Kunskaper saknas även när det gäller hur försäkringsbolag hanterar skadeståndsanspråk hos skadelidande med olika etniska bakgrunder.
- ? Vi saknar även i stor utsträckning kunskap om några etniska hänsyn (och i så fall vilka) tas vid selektion av ärenden som utsätts för särskild granskning hos skattemyndigheterna, tullen, försäkringskassorna, kommunala skatteförvaltningar m.fl.

Sarnecki menar att det behövs mer forskning på området och att statliga medel bör anslås. Utredaren Masoud Kamali stöder Sarnecki i detta och föreslår att ett nytt forskningscenter "som inte är bundet av de existerande institutionella hindren och forskningstraditionerna" inrättas. Inrättandet av ett forsk-

Fel! Okänt namn på

ningscenter inriktat mot etnisk diskriminering i rättsväsendet bör utredas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare så bör rättsväsendets samtliga myndigheter utbilda anställda om strukturell diskriminering på grund av etnisk, kulturell och religiös tillhörighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Kunskaper om genusanalys och sexualiserat våld

Mäns våld mot kvinnor betraktades länge som en privatsak. Det våld som utövades inom hemmets väggar ansågs vara ett individuellt problem och de berörda parternas ensak, som utomstående inte skulle lägga sig i. Det synsättet håller på att vända i och med att vi i dag har erkänt att mäns våld mot kvinnor är en del i en patriarkal samhällsstruktur, och att arbetet med att stoppa våldet måste ske utifrån insikten att det handlar om samhällsstrukturer och maktförhållanden mellan könen. Lagstiftningen har ändrats under åren och stödinsatser har tillkommit. Trots det återstår fortfarande mycket att göra och mörkertalet i statistiken över mäns våld mot kvinnor är stort.

Kvinnor som utsatts för våld eller övergrepp av en man (sexualiserat våld) berättar ofta att bemötandet från de institutioner i samhället som ska hjälpa dem upplevs som ett andra övergrepp. Erfarenheter som vittnar om att inte bli trodd gör att många kvinnor inte vågar berätta om vad de har blivit utsatta för eller inte vågar anmäla övergrepp.

Kvinnor upplever också att det är de och deras agerande som blir ifrågasatt i stället för den misstänkte mannens. Myndigheter fokuserar på hur kvinnan klär sig, hur hon har agerat och om hon har varit berusad eller inte. Detta är ett förhållningssätt som utgår från mannens perspektiv och som bär vidare de strukturer som också är själva orsaken till våldet. Eftersom de patriarkala strukturerna finns överallt så finns de även i rättsväsendet. Detta måste synliggöras och det måste vidtas åtgärder.

6.1 Våld i enkönade parrelationer

Våld i enkönade parrelationer är än mer dolt än våld i relationer mellan män och kvinnor. Det finns fördomar som försvårar upptäckten av våld i enkönade parrelationer. När en man slår en man möter omgivningen det med kommentarer som ”det är väl bara att slå tillbaka”. En kvinna som blir slagen av en annan kvinna möts av attityden att ”det är inte möjligt, kvinnor slåss inte” och blir därmed osynliggjord.

Vi lever också i ett samhälle där många, inte ens för sina närmaste, har talat om att de lever med en partner av samma kön. De som utsätts för våld i en enkönad parrelation har att övervinna dels svårigheten att tala om att man blir slagen av sin partner, dels att tala om sin homosexualitet. Många bi- och ho-

mosexuella kvinnor och män lever i dag otrygga i sina egna hem. De är utsatta för misshandel, sexuella övergrepp och psykisk misshandel. Enligt tillgänglig europeisk och amerikansk statistik har 25–45 % av alla lesbiska kvinnor varit utsatta för någon form av våld i en lesbisk relation. Det saknas säker statistik över homosexuella mäns situation, men även här finns det studier som antyder att utsattheten är minst lika hög som för lesbiska kvinnor.

6.2 Mer kunskap behövs

En stor brist i rättsväsendet är att endast en liten del av det anmälda könsrelaterade våldet leder till fällande dom. Alla led i rättskedjan måste höja sina kunskaper om sexualiserat våld i syfte att effektivisera brottsbekämpningen och ge alla brottsoffer en rättvis prövning.

En undersökning från Polisförbundet visar att 57 % av poliskåren anser att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor är otillräckliga. Skillnaderna mellan polismyndigheterna är stora. Poliserna i undersökningen tror t.ex. att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor kan förbättras genom utbildning och ökad kunskap inom området.

Under förra mandatperioden drev Vänsterpartiet på arbetet för en förstärkning av jämställdhetstänkandet i hela rättsväsendet, både när det gäller prioriteringar, personal och krav på utbildning i genusfrågor. Vi har sett till att olika kunskaphöjande insatser inom polis och rättsväsende är igångsatta.

Men det är långt kvar tills alla led i rättskedjan har tillräckliga kunskaper om sexualiserat våld och därför måste arbetet med att kompetenshöja rättsväsendet fortsätta. Alla aktörer måste ha kunskap om de maktstrukturer som möjliggör sexualiserat våld, och kunskap om hur mottagandet av våldsutsatta kvinnor och barn ska ske. Att höja kompetensen hos samtliga myndigheter som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor och barn – det handlar t.ex. om polisen, sjukvårdspersonal, domstolsväsendet, socialtjänsten och utbildningsväsendet – är oerhört viktigt för såväl brottsoffrens trygghet som väl genomförda förundersökningar och därmed möjligheterna till upprättelse.

De första utredningsåtgärderna är många gånger helt avgörande för om en brottsutredning ska bli framgångsrik eller inte. Bevisdokumentationen måste ske noggrannare och med större kunskaper än i dag.

Även det initiala bemötandet av brottsoffer är viktigt och måste förändras. Som vi nämner ovan är det värdefullt att alla kvinnor får en kontaktperson hos polisen som de kan vända sig till i stället för att tvingas vända sig till olika personer varje gång de söker kontakt. Men det handlar också om såväl attityder som kunskaper och arbetsmetoder.

Polisen måste utveckla sin förhörsmetodik med utgångspunkt i kunskaper om de speciella omständigheterna kring sexualiserat våld i nära relationer. Vi vet att det i dag förekommer kränkande förhör där ovidkommande frågor ställs till brottsoffret.

Vänsterpartiet menar att utbildning om sexualiserat våld ska vara ett obligatoriskt inslag i yrkesutbildningarna för ovan nämnda yrkesgrupper. Vi vill också se obligatorisk vidareutbildning för berörda yrkesgrupper. Vad som

Fel! Okänt namn på

ovan anføres om utbildning, kunskaper och metodutveckling i rättskedjan vad gäller sexualiserat våld bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Kunskap för ökad rättstrygghet för HBT-personer

Homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT-personer) utsätts ofta för olika typer av diskriminering, förtryck och våld, s.k. hatbrott. Lagstiftningen ger inte dessa grupper tillräckligt skydd. Särskilt gäller detta transpersoner som i dag inte har något särskilt skydd i lagstiftningen.

Enligt Säpo har anmälningarna av homofobiskt relaterade brott ökat markant på senare år. I en studie publicerad år 2004 av kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bekräftas också ökningen av hatbrott mot HBT-personer. 52 % av de tillfrågade uppgav i år att de utsatts för olika hatbrott, år 1996 gav 25 % samma svar. I 80 % av fallen handlade det om förtal och förolämpningar, 24 % om diskriminering på arbetsplatsen och 12 % hade drabbats av våldsbrott. Enligt utredningen är unga HBT-personer mest utsatta då det framkommer att av dem under 20 år har 77 % drabbats av hatbrott.

7.1 Bristande kompetens i rättskedjan

Att öka rättsväsendets kunskaper om homofoba brott är en mycket viktig uppgift. Det har sedan länge sagts vara en av de prioriterade brottstyperna, men detta till trots ökar antalet brott ständigt medan antalet gärningsmän som döms inte ökar i samma omfattning.

En enkätundersökning gjord av Polishögskolan resulterar i slutsatsen att endast tre polisdistrikt säger sig ha tillräckliga kunskaper om de förundersökningsregler som gäller vid hatbrott. En majoritet av distriktens svarade vidare att de inte hade tillräcklig kunskap om brottsoffrets situation och att frågans vikt inte poängterades av myndighetens chefer.

I en lägesbeskrivning från Socialstyrelsen, ”Sexuell läggning och bemötandet i socialtjänsten”, redovisas att HBT-personer får ett dåligt bemötande på det sociala området. Bemötandefrågan aktualiseras också i de fall HBT-personer är brottsoffer. Inte minst polisen måste därför bli mycket bättre på att bemöta HBT-personer som är brottsoffer. Detta skulle bl.a. öka förtroendet för polisen bland HBT-personer och dessutom underlätta utredningsarbetet.

Många HBT-personer drar sig för att anmäla brott på grund av en osäkerhet över hur de ska bli bemötta eller av erfarenhet av att ha blivit dåligt bemötta. Detta kräver riktade insatser med ökade kunskaper, vilka exempelvis bör fås genom ökat samarbete med HBT-organisationer. Ökade kunskaper behövs även inom exempelvis åklagarväsendet och domstolsväsendet. Åtgärder måste således vidtas för att öka hela rättskedjans kompetens på HBT-området. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Förolämpningar på grund av sexuell läggning och könsidentitet

En åklagare har enligt 5 kap. 5 § 4 brottsbalken möjlighet att väcka åtal om någon förolämpats med anspelning på dennes homosexuella läggning. Bestämmelsen omfattar däremot inte annan sexuell läggning än homosexualitet och inte heller könsidentitet.

5 kap. 5 § 4 brottsbalken bör således vidgas till att avse både sexuell läggning och könsidentitet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Diskriminering mot funktionshindrade

Det förefaller som att ett funktionshinder hos offret i vissa fall försvårar möjligheten att få en förövare dömd för sitt brott. Vad gäller kvinnor med psykiska funktionshinder så bedöms de ofta som mindre trovärdiga än andra kvinnor. Den nya sexbrottslagen innebär visserligen en skärpning av lagen då förövare som tidigare dömdes för sexuellt utnyttjande nu i stället ska dömas för våldtäkt. Men det löser inte situationen för dem som inte blir trodda. Kommunikationssvårigheter och samarbetssvårigheter kan även det vara något som ytterligare försämrar de utsatta kvinnornas kontakt med rättssystemet.

Mer om detta i vår motion Handikappolitik 2006/07:So382, där vi bl.a. kräver en utredning om situationen för funktionshindrade kvinnor som utsatts för brott.

Stockholm den 24 oktober 2006

Lena Olsson (v)

Marianne Berg (v)

Kalle Larsson (v)

Pernilla Zethraeus (v)

Jacob Johnson (v)

Hans Linde (v)

Alice Åström (v)